

Ν.Σ. ΤΑΧΙΝΟΣΛΗΣ

Δρ Φιλολογίας, Ιστορικός

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΜΕ ΑΝΑΠΤΥΞΗ /a/

Στην παρούσα εργασία ερευνάται η ανάπτυξη /a/ και η συμμετοχή αυτού στην πολυμορφία των νεοελληνικών βαφτιστικών⁴. Υποστηρίζεται η άποψη ότι μπορούμε να ερμηνεύσουμε έναν αριθμό βαφτιστικών και επωνύμων ως εξελίξεις ευρέως διαδεδομένων ονομάτων του χριστιανικού εορτολογίου, εφόσον λάβουμε υπόψη μας αυτό το γλωσσικό φαινόμενο. Διαπιστώνεται ότι κατά την εξέλιξη συσκοτίστηκε η αρχική πηγή της δημιουργίας και σε πολλές περιπτώσεις σχηματίστηκαν, λόγω ιδιαίτερου γλωσσικού περιβάλλοντος, ονόματα χαρακτηριστικά κάποιων περιοχών, όμως ανύπαρκτα ή σποραδικά συναντώμενα σε άλλες.

Η ανάπτυξη /a/ είναι συνηθισμένη στη νεοελληνική. Εμφανίζεται σε ουσιαστικά, ρήματα, σπανιότερα σε επιρρήματα, που αρχίζουν από σύμφωνο, *χέλι* - *αχέλι*, *ντρέπομαι* - *αντρέπομαι*, *χώρια* - *αχώρια*, *Ναύπλιο* - *Ανάπλι*, *Γανόχωρα* - *Αγανόχωρα*⁵. Αυτό συμβαίνει κατά τη συνεκφορά με προηγούμενες λέξεις που τελειώνουν σε -α, όπως *μια*, *τα*, *ένα*, *για*, *θα*, *να* κ.λπ. Επίσης συχνά σε λέξεις που αρχίζουν από άλλο φωνήεν, αυτό αντικαθίσταται από ένα αρκτικό /a/, διότι ο ανοιχτός φθόγγος υπερισχύει των άλλων φωνέντων, *εργονή* - *αργονή*, *εμποδίζω* - *αμποδίζω*⁶.

Το ίδιο γλωσσικό φαινόμενο παρατηρείται και σε ανθρωπωνύμια. Από ευρύτερες περιοχές του ελλαδικού χώρου παραθέτω μορφές βαφτιστικών και επωνύμων με ανάπτυξη /a/: Γρηγόριος > Αग्रηγόρ 'ς⁷, Αγγληγόρης⁸, Αγγλήγου-

⁴ Σε προηγούμενες εργασίες μου αναφέρθηκα κατ' επανάληψη στο γλωσσικό αυτό φαινόμενο και στη συμμετοχή του στη δημιουργία ονομάτων προτείνοντας μια διαφορετική ερμηνεία από τη συνηθισμένη, ενδεικτικά βλ. Ν. Ταχινοςλής, *Μορφές του Κωνσταντίνου*, Θεσσαλονίκη 2005 (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή).

⁵ Τα γειτονικά χωριά Γάνος (Gaziköy) και Χώρα (Hoşköy) της Ανατολικής Θράκης βρίσκονται στην παραλία του Ελλησπόντου.

⁶ Ν. Ανδριώτης, *Ετυμολογικό Λεξικό της κοινής Νεοελληνικής*, Θεσσαλονίκη 1983³, στο λ. Πιθανόν εκτός από την καθαρά γλωσσική ερμηνεία του φαινομένου να υπεισέρχονται και άλλοι λόγοι κατά την ανάπτυξη. Σε χωριά του Παγγαίου, όπου το φαινόμενο είναι πολύ διαδεδομένο, είχα κατά την ακρόαση την αίσθηση ότι η επιμήκυνση της λέξεως λειτουργούσε και μεγεθυντικά για τον ομιλούντα.

⁷ Κ. Μπάμιος, «Ονόματα Σουφλίου», *Αρχαίον Θράκης* 36 (1973), σ. 65.

⁸ Α.Χ. Μπούτουρας, *Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα γλωσσικώς και ιστορικώς ερμηνευόμενα*, Αθήνα 1912, σ. 61 (στο εξής Μπούτουρας).

ρους⁹, Ζηνοβία > Αζηνού¹⁰, Λιθαρή > Αλιθαρή¹¹, Παρθένα > Απαρθενιά¹², Λύσανδρος > Αλύσανδρος¹³, Ραφαήλ > Αραφαήλ¹⁴, Αραφαήλτς, η σύζυγος του Αραφαηλίνα¹⁵, Ραλή > Αραλή¹⁶, Βέρος - Αβέρωφ¹⁷, Ευπόλυτος - Αξυπόλυτος¹⁸, Ραμπότας - Αραμπότας¹⁹, Σανά - Ασανιώτης²⁰.

Ελισσάβητ > Αλτσάβου, Αλ 'σάφω²¹, Ευδοκία > Αυδοκία²², Ευανθία > Αβανθία²³, Ευλαμπία > Αυλαμπία²⁴, Ελισαίος > Αλισεάς, Ελπινίκη > Αλπινίκ²⁵, Ερασμία > Αρέζμου²⁶, Λέγκου - Αλέγκου²⁷.

Στις μορφές αυτές αναγνωρίζεται εύκολα ο αρχικός τύπος. Είναι όμως εύλογο να υποθέσουμε ότι σε πολλές εξελίξεις βαφτιστικών, ιδιαίτερα όταν αυτά διασώθηκαν ως επώνυμα ή τοπωνύμια, η ταύτιση είναι εξαιρετικά δύσκολη, διότι οι νεοδημιούργητοι τύποι συνέπεσαν συχνά με άλλες λέξεις και λόγω της φωνητικής συγγένειας επικράτησε το γνωστό και κατανοητό σ'

⁹ Γ.Π. Βέλκος, *Τα επώνυμα και τα βαφτιστικά της Σέλιτσας (Εράτυρας) 1650 - 1950*, Ελασσόνα 1998, σ. 38.

¹⁰ Μπούτουρας, όπ.π., 68.

¹¹ Μπούτουρας, όπ.π., 145.

¹² Ν. Κατσάνης, «Βαφτιστικά Σαμοθράκης», *Ελληνική Διαλεκτολογία* 1 (1989), σ. 66.

¹³ Μ.Ε.Σκανδαλίδης, «Συμβολή στα ονοματολογικά Χάλκης Δωδεκανήσων», *Δωδεκανησιακά Χρονικά* 11 (1986), σ. 73.

¹⁴ Μ.-Χ. Χατζηϊωάννου, *Η ιστορική εξέλιξη των οικισμών στην περιοχή του Αλιάκμονα κατά την Τουρκοκρατία. Ο κώδικας αρ. 201 της Μονής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Ζάβορδας*, Αθήνα 2000, τ. 75, σελ. 270.

¹⁵ Δ. Κ. Παπαδόπουλος, «Λαογραφικά Σταυρί», *Αρχαίον Πόντου* 26 (1964), σ. 96.

¹⁶ Το βαφτιστικό Ραλή έφερε η καταγόμενη από το Βαΐριο της Ανατ. Θράκης μητέρα του Παν. (1887) Ασπροδίδη στην Κορμίστα του Παγγαίου, η εγγονή της ονομάζονταν Αραλή (1915).

¹⁷ Στον Εκλογικό Κατάλογο του 1914 είναι εγγεγραμμένος στη δόγλωσση Ραχωβίτσα της επαρχίας Σερρών ο βλαχικής καταγωγής ψηφοφόρος Νικόλαος (1877) Βέρρος του Δήμου. Στη ληξιαρχική πράξη θανάτου το 1927 και στο Δημοτολόγιο Σερρών του 1934 ονομάζεται Αβέρωφ. Δεν γνωρίζω αν είναι ο ίδιος ψηφοφόρος, ο οποίος το 1914 είχε εγγραφεί και ως Αραχωβίτσαλης (1871) στο γειτονικό χωριό Λιαιλιάς.

¹⁸ Αξυπόλυτος ονομάζεται πολυπληθής οικογένεια στο Ποδοχώρι του Παγγαίου.

¹⁹ Ως Αραμπότας ήταν γνωστός στην καθημερινή επικοινωνία ο Δημήτριος (1884) Ραμπότας του Γεωργίου, ο οποίος έζησε στη Νιγρίτα.

²⁰ Έτσι ονομάζεται ο καταγόμενος από το χωριό Σανά στην Ορεινή Χαλκιδική.

²¹ Μπούτουρας, όπ.π., υποσημ. 5, σ. 64.

²² Μπούτουρας, όπ.π., 65.

²³ Α.Ν. Ζαχαρός, «Η παρρησία της Μονής του Τιμίου Προδρόμου της Συκής. Ένα ανέκδοτο χειρόγραφο του 19ου αιώνα», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 28 (1995), σ. 258.

²⁴ Χ. Γεωργίου, *Το γλωσσικό ιδίωμα Γέρμα Καστοριάς*, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 354.

²⁵ Ν. Κατσάνης, «Ανθρωπωνυμικό Γαλατινής και Ροδοχωρίου», *Πρακτικά Γ' Συμποσίου Βοϊακής Εστίας*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 260.

²⁶ Ν. Κατσάνης, «Ανθρωπωνυμικό Πενταλόφου», *Πρακτικά Β' Συμποσίου Βοϊακής Εστίας*, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 176.

²⁷ Κ.Ν. Καλλιάνος, «Ο κώδικας της μονής των Ταξιαρχών στη Γλώσσα της Σκοπέλου», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 17 (1990), σ. 192, υποσημ. 8.

όλους, προς το οποίο ταυτίστηκαν αυθαίρετα. Μια τέτοια εξέλιξη προσέλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος.

Ακολουθως παρουσιάζονται νεοελληνικά βαφτιστικά και επώνυμα, τα οποία κατά τη γνώμη μου οφείλουν τη δημιουργία τους κυρίως ή αποκλειστικά στην ανάπτυξη /a/.

Στα τέλη του περασμένου αιώνα μετοίκησε μετά την πρόωρη χηρεία της από το δίγλωσσο Στρυμωνικό (Ορλιακό) στην Κάτω Καμενίκια, τότε προάστειο, σήμερα συνοικία των Σερρών, η Αθανασία (1866), κόρη του Λαζάρου και της Δήμητρας, της οποίας οι συγγενείς στο Στρυμωνικό φέρουν το επώνυμο Λαζάρου. Η ίδια στο εν χρήσει Δημοτολόγιο της πόλεως ονομάζεται Ιωάννου, στο Δημοτολόγιο του 1934 έχει διπλή εγγραφή και ονομάζεται στην πρώτη Τάνιου, στην δεύτερη Όρλιακλη, ο θανών σύζυγός της φέρει το βαφτιστικό Αθανάσιος. Πέθανε το 1955 και στη ληξιαρχική πράξη θανάτου καταχωρήθηκε με το επώνυμο Στογιάνη.

Στον εκλογικό κατάλογο του 1914 είναι εγγεγραμμένος στη δίγλωσση Σκοτούσσα ο ψηφοφόρος Ιωάννης (1879), γιος του Αθανασίου, ο οποίος φέρει το επώνυμο Προδρόμου. Στο Μητρώο Αρρένων του 1927 φέρει το επώνυμο Πρόδαμης, ο πατέρας του το βαφτιστικό Στογιάνης. Στην καθημερινή επικοινωνία ήταν γνωστός ως Πρόδαν.

Η ποικιλία των νεοδημιούργητων ονομάτων στην επίσημη καταγραφή στα Δημοτολόγια και τα Μητρώα Αρρένων μάς επιτρέπει να αποκτήσουμε μια εικόνα για τις ριζικές μεταβολές που υπέστησαν πολλές φορές μορφές βαφτιστικών της καθημερινής επικοινωνίας κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος. Μια αρχική Τάνιος, Τάνης < (Σ)τ(ογι)άνης ταυτίστηκε, λόγω φωνητικής συγγένειας ενός τμήματός της, με το Ιωάννης > Γιάννης = (Στο)γιάνης. Όμως στη δεύτερη εγγραφή ταυτίστηκε, με τροπή του φατνιακού /t/ στον συγγενικό του φθόγγο /θ/ της ελληνικής και ανάπτυξη προθετικού /a/, με το Αθανάσιος. Ακόμη πιο ριζική υπήρξε η εξέλιξη στο επώνυμο Προδρόμου, για το οποίο υποθέτω πως είναι επίσης ένας εξευγενισμός μιας μορφής του ιδίου ονόματος (S)t(o)ján > Tan > Dan²⁸ > Pró-dan²⁹ > Pró-dam* > Πρόδαμης. Αυτή κατά την εξέλιξή της κατήντησε άνευ νοήματος και ταυτίστηκε αυθαί-

²⁸ Για τη μορφή και την ομόηχί της Τάνος, βλ. αναλυτικά τις σκέψεις μου, Ταχινოსλής, όπ.π., υποσημ. 1, 138, 139.

²⁹ Στον ΟΤΕ βρίσκω τα ομόηχα επώνυμα Προδάνας, Προδάνης. Στην συλλογή του Zaimon, 183, παρατίθενται συνολικά 34 βαφτιστικά, τα οποία ανάγονται στη βασική μορφή Pródan. Αυτήν την ταυτίζει ο μελετητής με τη μετοχή prodán < prodáden (= πουλημένο) και υποθέτει ένα έθιμο σύμφωνα με το οποίο *το παιδί είναι πουλημένο από τους πολύτεκνους γονείς του*. Αν καταλαβαίνω σωστά, ο μελετητής σκέφτεται μια παράλληλη εξέλιξη στη βουλγαρική, αντίστοιχη με αυτήν που υποτίθεται για το ελληνικό βαφτιστικό και επώνυμο Πουλημένος, βλ. Μαν. Τριανταφυλλίδης, *Τα οικογενειακά - μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1982, λα'.

ρετα με ένα βαφτιστικό γνωστό και οικείο σ' όλους³⁰.

Ο Γεώργιος (1886) Μουτσιούδης, ο οποίος έζησε στο Βερτίσκο της επαρχίας Λαγκαδά Θεσσαλονίκης, ήταν γνωστός στο χωριό ως Θιανός. Το παρατσούκλι το όφειλε στη γυναίκα του, η οποία στο Δημοτολόγιο φέρει το βαφτιστικό Θεανώ, όμως στην καθημερινή επικοινωνία ήταν γνωστή ως Θιανή. Στο Δημοτολόγιο του Μικρού Σουλίου του Παγγαίου είναι εγγεγραμμένος ο Αθανάσιος (1865) Μάλαμας του Χαριζάνη, του οποίου ο πατέρας είχε μετοικήσει από την περιοχή της Δράμας. Στο Μητρώο Αρρένων ονομάζεται Σιάκος, στην καθημερινή επικοινωνία ήταν γνωστός ως Αθιανός.

Και οι δύο μορφές Θιανή και Αθιανός γίνονται κατανοητές, εφόσον έχουμε υπόψη μας το γεωγραφικό χώρο και υποθέσουμε ότι είναι δημιουργήματα της επικοινωνίας γλωσσών σε παραμεθόριο περιοχή. Όπως εκτέθηκε και ανωτέρω, κατά την μετάβαση σε ελληνόφωνο περιβάλλον ο στιγμικός φατνιακός φθόγγος /t/ αποδόθηκε με τον συγγενικό του εξακολουθητικό /θ/³¹. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε στην καθημερινή επικοινωνία η Θιανή < Τιάνα < (Σ)τ(ογ)ιάνα. Στην επίσημη καταγραφή ταυτίστηκε με το αρχαιοελληνικό Θεανώ, συντελώντας έτσι στην ευρύτερη διάδοση του γυναικείου αυτού ονόματος, ανεξαρτήτως αυτής που οφείλεται στην αναβίωση της παιδείας κατά τον 19ο αιώνα. Με ανάπτυξη προθετικού /a/ δημιουργήθηκε η Αθιανός, η οποία ταυτίστηκε αυθαίρετα με το βαφτιστικό Αθανάσιος, διότι αυτό βρέθηκε φωνητικά κοντά.

Τα βαφτιστικά Τιάνος, γυναικείο Τιάνα, επίσης γνωστά και δίχως την ουράνωση στην πρώτη συλλαβή ως Τάνος, Τάνα, υπήρξαν μορφές της καθημερινής επικοινωνίας. Οι πρώτες ήταν ευρέως διαδεδομένες σε δίγλωσσο περιβάλλον και ταυτίζονταν με τα βαφτιστικά Στογιάνης, Αθανάσιος. Η Τάνα ήταν διαδεδομένη και σε ελληνόφωνο περιβάλλον και ταυτίζονταν, λόγω φωνητικής συγγένειας ενός τμήματός της, με το βαφτιστικό (Σουλ)τάνα. Το όνομα Αθιανός είναι πολύ σπάνιο³². Στη συλλογή μου από τα Δημοτολόγια το φέρουν συνολικά ως βαφτιστικό 9 ντόπιοι στην περιοχή του Παγγαίου και της Χαλκιδικής. Ως επώνυμο το φέρει 1 ντόπια οικογένεια στην Πρώτη και 2 στη Νικήσιανη του Παγγαίου, 1 οικογένεια στη Μεσορρόπη του Παγγαίου ονομάζεται Αθιανός. Μου είναι άγνωστο από αλλού.

Το γυναικείο βαφτιστικό Ατλάζω³³ εντάσσεται στην κατηγορία των ονο-

³⁰ Για περαιτέρω εξελίξεις του βαφτιστικού Στογιάνης κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος, βλ. Ταχινοςλής, *όπ.π.*, υποσημ. 1, 84 κ.ε.

³¹ Το ελληνόφωνο χωριό Βερτίσκος περιβαλλόταν από τα δίγλωσσα χωριά Όσσα (Βισόκα), Σοχός και Ζάροβα. Οι κάτοικοι του τελευταίου αναχώρησαν ομαδικά στη Βουλγαρία μετά τη λήξη των Βαλκανικών πολέμων.

³² Μπούτουρας, 136, ο οποίος ταυτίζει το βαφτιστικό με το *άνθος*. Το βρίσκει στη Μακεδονία.

³³ Σε άνδρες βρίσκω τη μορφή Ατλάζης μόνον μία φορά, βλ. Κ. Σπανός, «Οι δυτικομακεδονικοί οικισμοί και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην πρόθεση 215 της μονής του Βαρλαάμ των

μάτων που δημιουργήθηκαν από την επίδραση του περιβάλλοντος χώρου και ως πηγή του θεωρείται η ομόηχη τουρκική λέξη atlas (= είδος πολυτελούς υφάσματος)³⁴. Εφόσον αυτή η άποψη ευσταθεί, θα περιμέναμε να το συναντήσουμε σ' ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο, ιδιαίτερα στο μικρασιατικό, όπου η επίδραση της τουρκικής υπήρξε πολύ μεγαλύτερη. Αυτό όμως δεν συμβαίνει. Το όνομα είναι χαρακτηριστικό του ηπειροθεσσαλικού χώρου. Στη συλλογή μου από τα Δημοτολόγια με τη μορφή Ατλάζα (6), Ατλάζω, Ατλάζου, Ατλαζία, Ατλαζίνα, το φέρουν συνολικά 34 ντόπιες, οι οποίες έζησαν στην περιοχή του νομού Σερρών και της ορεινής Χαλκιδικής. Στις πηγές που μου είναι γνωστές έχει τη μορφή Ατλάζω, Ατλάζου, Ατλάζα, Ατλαζία, Ατλαζού, Ατλαζίνα, Ατλαζένια. Σε μερικές περιπτώσεις η μαρτυρία του είναι εντυπωσιακή. Σε 611 γυναικεία βαφτιστικά του 18ου αιώνα από την περιοχή του Τυρνάβου 19 γυναίκες ονομάζονται Ατλαζίνα³⁵. Το όνομα κατέχει την έμπκτη θέση στην κλίμακα προτιμήσεως, πολύ πιο μπροστά από πανελληνίως γνωστά και αγαπητά βαφτιστικά, όπως Δέσποινα (5), Ελένη (4), Αικατερίνη (4), Σοφία (4)³⁶.

Επειδή μια τέτοια προτίμηση δεν την θεωρώ και πολύ πιθανή, αφού τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος δεν διέφεραν ουσιαστικά στις διάφορες περιοχές κατά την Οθωμανική περίοδο, πιστεύω ότι η δημιουργία του βαφτιστικού δεν οφείλεται σε ιδιαίτερη ευαισθησία των ανθρώπων της περιοχής του Τυρνάβου προς το συγκεκριμένο ύφασμα, και αναζητώ την πηγή της δημιουργίας του ονόματος σε εσωτερικές εξελίξεις, οι οποίες συνέβησαν το πιθανότερο κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος.

Σε προηγούμενη εργασία μου εξέθεσα την άποψη ότι το βαφτιστικό Θαλάσσης, το οποίο επιδημεί στον ηπειροθεσσαλικό χώρο δεν έχει σχέση με την ομόηχη λέξη *θάλασσα*, αλλά ότι είναι η εξέλιξη της Θανάσης με τροπή /n/ > /l/ ³⁷. Σε μη ελληνόφωνο περιβάλλον ο φθόγγος /θ/ αποδίδεται με τον συγγενικό του φατνιακό /t/. Μαρτυρούνται τα επώνυμα Ταλάσογλου, Ταλασίδης και, με ανάπτυξη προθετικού /a/ και παράλληλη αποβολή του ατόνου /a/, τα Άτλας, Ατλάσης³⁸, τα οποία έχουν απομακρυνθεί φωνητικά πάρα πολύ από την πηγή της δημιουργίας και κατήντησαν άνευ νοήματος. Με τροπή του τε-

Μετεώρων (17ος-19ος αι.)», *Μακεδονικά* 28 (1992), σ. 146.

³⁴ Μπούτουρας, 150, *δια το πολυτελές*.

³⁵ Κ. Σπανός, «Τυρναβίτικα ονόματα του 18ου αιώνα», *Ονόματα* 13 (1989), σ. 256.

³⁶ Για τα πανελληνίως αγαπητά γυναικεία βαφτιστικά, βλ. στατιστικά στοιχεία Ταχινოსλής, *όπ.π.*, υποσημ. 1, σελ. 20 κ.ε.

³⁷ Επιπροσθέτως στις μαρτυρίες που παρέθεσα παλιότερα γι' αυτή την εξέλιξη αναφέρω και την Αθανασία, σύζυγο Θεοδώρου (1859) Χομόνδοζλη, η οποία στη ληξιαρχική πράξη θανάτου του γιου της Αθανασίου (1898) το 1936 ονομάζεται Θαλασσή.

³⁸ Το επώνυμο φέρει στα Δημοτολόγια 1 ντόπια οικογένεια στη δίγλωσση Κοίμηση. Ένα μέλος της ονομάζεται Ακλάσης.

λικού /s/ > /z/, η οποία συμβαίνει και σε ονόματα, πρβ. επώνυμο Πετρόζης³⁹, Κοκόζης⁴⁰, το πιθανότερο σε γλωσσικό περιβάλλον με έντονη την επίδραση της τουρκικής, ταυτίστηκαν με την ομόηχη λέξη, η οποία ήταν γνωστή και κατανοητή σ' όλους.

Το γυναικείο βαφτιστικό Ανατολή, το οποίο εντάσσεται στα γεωγραφικά ονόματα, είναι αρκετά αγαπητό και διαδεδομένο σ' ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Στη συλλογή μου από τα Δημοτολόγια παρουσιάζεται με έντονες αποκλίσεις. Το φέρουν μόνον 25 ντόπιες και 5 θρακιώτισσες, ενώ στο μικρασιατικό χώρο είναι πολύ πιο αγαπητό. Το φέρουν 62 μικρασιάτισσες και 149 πόντιες. Εικάζεται ότι τη δημιουργία του οφείλει στο γεγονός ότι έτσι αποκαλούσαν οι Δυτικοευρωπαίοι τις ελληνικές περιοχές ή και επειδή οι χώρες της Μικράς Ασίας και οι παρακείμενες αποτελούσαν τον κορμό της Βυζαντινής αυτοκρατορίας⁴¹. Επειδή μια τέτοια υπόθεση δεν μου φαίνεται και πολύ πιστευτή, ούτε απαντά στο ερώτημα για την ιδιαίτερη προτίμηση σε κάποιες περιοχές, προτείνω ακολούθως μια διαφορετική ερμηνεία για την δημιουργία του βαφτιστικού.

Ανάμεσα στις άλλες μορφές του πολύ αγαπητού βαφτιστικού Αναστάσιος είναι και οι Νάστος, Νάστης, Νάστον, Νάστας, Ναστούλης, γυναικείο Νάστα, Νάστω, Ναστίνα, Ναστούλη, Νάστουλη, Ναστούκα, τις οποίες βρίσκω σ' ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Είναι λογικό να υποθέσουμε ότι σε μια περαιτέρω εξέλιξη ενός τόσο αγαπητού βαφτιστικού εξέπεσε σε άλλες περιπτώσεις ο φθόγγος /t/, σε άλλες περιπτώσεις ο /s/. Επειδή τέτοιες μορφές απουσιάζουν, σκέφτομαι ότι βρέθηκαν φωνητικά κοντά σε άλλα βαφτιστικά ή λέξεις και ταυτίστηκαν λόγω της συμπτώσεως. Για τις Νάσιος, Νάσιω υποθέτω ότι ένα μέρος των μορφών που ταυτίζεται με το Αθανάσιος ανήκουν στο βαφτιστικό Αναστάσιος. Επειδή επιπλέον βρίσκω επώνυμα Νάτας, Νάτης, Νάτος, Νατούδης, βαφτιστικά Νατάλης⁴², Νάτιγκα⁴³, υποθέτω ότι από τέτοιες μορφές με ανάπτυξη προθετικού /a/ προέκυψε το βαφτιστικό

³⁹ Το επώνυμο φέρει ο Αθανάσιος (1870) Πετρόζης του Πέτρου, ο οποίος μετοίκησε από τις Σαράντα Εκκλησιές στις Σέρρες. Η αδελφή ονομάζεται ως χήρα στο Δημοτολόγιο του 1934 Μπετρόζη.

⁴⁰ Το επώνυμο, μια εξέλιξη του Γεώργιος > Γκώγκος με αποβολή της ηχηρότητας ή του Κωνσταντίνος > Κώκος, φέρει στον Εκλογικό Κατάλογο του 1914 ο Γεώργιος (1844) Κοκόζης του Κωνσταντίνου, ο οποίος ψήφισε στην Ηράκλεια.

⁴¹ Μπούτουρας, σ. 126.

⁴² Το βαφτιστικό έφερε ο Νατάλης (1900) Πέτροβιτς, στον οποίο είχε αποδοθεί προς τιμήν του ομώνυμου παππού του. Η σεραϊκή οικογένεια Πέτροβιτς είλκε την καταγωγή της από το Μελένικο.

⁴³ Έτσι ήταν γνωστός στην καθημερινή επικοινωνία ο Αναστάσιος (περίπου 1865) Βερβέρης, ο οποίος έζησε στην Ηράκλεια.

Ανατολή, πρβ. και τα επώνυμα Ανατολού⁴⁴, Ανατολάκης⁴⁵, Ανατολής, Ανατολιτάκης, Ανατολιωτάκης.

Επειδή ο αριθμός επωνύμων με αρκτικό φθόγγο /n/ είναι περιορισμένος για τόσο αγαπητά βαφτιστικά, υποθέτω ότι αυτό οφείλεται σε περαιτέρω εξέλιξη, /n/ > /m/. Εφόσον σκεφτούμε κατ' αυτόν τον τρόπο, μπορούμε να ταυτίσουμε εν μέρει με τα ονόματα Αθανάσιος, Αναστάσιος βαφτιστικά, όπως Μάσιος, Μασιέλης⁴⁶, Μάσιγκα⁴⁷, Μάσκο⁴⁸, Μασιούλας⁴⁹, Μασιανός, Μασιανή⁵⁰, Μαστίκας⁵¹, Μαστιχώ, Μαστιχέν⁵², Μάτης, Μάτα, Μάτω⁵³. Επίσης επώνυμα, όπως Ματαγιάννης, Ματάγκας, Ματάκας, Ματακάκης, Ματάλης, Ματάνας κ.λπ.

Το γυναικείο βαφτιστικό Ευγενία είναι ένα αρκετά αγαπητό όνομα και μαρτυρείται από όλες τις περιοχές του ελλαδικού χώρου⁵⁴. Στη συλλογή μου από τα Δημοτολόγια το φέρουν 277 εντόπιες, 126 θρακιώτισσες, 105 μικρασιάτισσες και 60 πόντιες. Σε άνδρες είναι πολύ πιο σπάνιο. Ευγένιος ονομάζονται 4 ντόπιοι, 8 θρακιώτες και 15 μικρασιάτες. Στην καθημερινή επικοινωνία εξελίσσεται σε Ευγενή, Ευγένω, Ευγενιώ, Ευγενού, Ευγένου κ.λπ. Φωνητικά κοντά βρίσκονται και οι τύποι Βγινιά, Βγένω, Βγινίτσα, Βγινούλα, Βγινούλου⁵⁵, επίσης Αυγενή, Αυγινή, Αυγένω, Αυγενιώ, Αυγινούδα, Αυγινούλα. Για την πρώτη ομάδα υποθέτει ο μελετητής αποβολή του αρκτικού φθόγγου του ονόματος Ευγενία, διάβαζε (Ε)βγενία, για την δεύτερη ανάπτυξη /a/. Κάτι τέτοιο συνέβη πιθανόν σ' ένα βαθμό, όμως είναι περιέργη η μεγάλη δημοτικότητα του ονόματος, σ' αντίθεση λ.χ. με το βαφτιστικό Αγνή, στο οποίο αναφέρομαι κατωτέρω.

Μια από τις μορφές του πολύ αγαπητού βαφτιστικού Ιωάννης είναι και η Γέννης⁵⁶. Αυτή είναι παράλληλη της Γιάννης. Με τροπή του αρκτικού φθόγγου η Γέννης > Βγέννης⁵⁷, όπως η Γιάννης > Βιάννης. Η φωνητική σύμπτωση

⁴⁴ Στο Δοξάτο της Δράμας με καταγωγή από την Ανατολική Θράκη.

⁴⁵ Στην Κάτω Καμήλα της επαρχίας Σερρών με καταγωγή από την Ανατολική Θράκη.

⁴⁶ Μπούτουρας, σ. 77, ο οποίος ταυτίζει τις μορφές με το όνομα Ματθαίος.

⁴⁷ Μπούτουρας, σ. 121.

⁴⁸ Κ. Σπανός, «Οι θεσσαλικοί οικισμοί και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην πρόθεση 421 του Μεγάλου Μετεώρου 1592/93 – 19ος αιώνας», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 33 (1998), σ. 62.

⁴⁹ Χ. Τσιχτής, *Τα οικογενειακά ονόματα του Δήμου Σελλάνων Καρδίτσας*, Καλογριανά 1999, σ. 132.

⁵⁰ Το βαφτιστικό Μασιανός φέρουν στα Δημοτολόγια 4 άνδρες στη Νικήσιανη της Καβάλας, όπου 1 γυναίκα ονομάζεται Μασιανή.

⁵¹ Κ. Σπανός, «Οι θεσσαλικοί οικισμοί και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην πρόθεση 215 της Μονής Βαρλαάμ 1613/14 – 19ος αιώνας», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 24 (1993), σ. 121.

⁵² Δ. Πετρόπουλος, «Λαογραφικά Σκοπέλου - Πέτρας Ανατολικής Θράκης», *Αρχαίον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσολογικού Θησαυρού*, 8 (1941-2), σ. 175.

⁵³ Μπούτουρας, σ. 168.

⁵⁴ Μπούτουρας, σ. 38, 162, ο οποίος παραθέτει συνολικά 19 μορφές για το γυναικείο και 3 για το ανδρικό όνομα.

⁵⁵ Μπούτουρας, σ. 38.

⁵⁶ Ταχινოსλής, *όπ.π.*, υποσημ. 1, σ. 4 κ.ε.

⁵⁷ Γ. Ν. Χατζηδάκις, *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, τόμ. 1, Αθήνα 1905, σ. 50.

με το βαφτιστικό Ευγένιος συμβαίνει κατά την ανάπτυξη /a/. Ο ακροατής καταγράφει υποσυνείδητα τη μορφή όχι ως Αβγένης, αλλά ως Αυγένης. Στην επίσημη καταγραφή λησμονείται ο αρχικός τύπος και καταχωρείται ο αρχαιοελληνικός, ο οποίος προσδίδει κύρος στον φέροντα και ο οποίος επικράτησε πλήρως με την ανάπτυξη της παιδείας.

Συνεπώς η μεγάλη δημοτικότητα του βαφτιστικού Ευγενία είναι κατανοητή, διότι στην καθημερινή επικοινωνία συνέπεσαν φωνητικά δύο διαφορετικά βαφτιστικά. Κατά τη γνώμη μου το μέγιστο μέρος ανήκει στο πολύ αγαπητό Ιωάννης, με το οποίο θα πρέπει να ταυτιστούν εν μέρει όχι μόνον οι μορφές Αυγένης, Αυγένω, αλλά και να θεωρήσουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις στα βαφτιστικά Ευ-γένιος, Ευ-γενία η πρώτη συλλαβή οφείλεται σε επέμβαση των γραφέων, οι οποίοι εξευγένισαν λαϊκότερες μορφές με την προσθήκη του αρχαιοελληνικού *ευ*-⁵⁸.

Εφόσον έχουμε υπόψη μας την ανωτέρω φωνητική εξέλιξη Γέννης > Βγένης, κατανοούμε την πληροφορία ότι στα Άνω Πορρόια οι Βλάχες από το Νυμφαίο που επίσημα ήταν καταχωρημένες στο Δημοτολόγιο με το βαφτιστικό Ευγενία ήταν γνωστές στην καθημερινή επικοινωνία με το χαϊδευτικό Γιαννούλα, καθώς και τον ισχυρισμό ότι ο Ιωάννης (1899) Μίσκας, ο οποίος έζησε στη δίγλωσση Κάτω Καμήλα της επαρχίας Σερρών ονομάζονταν κανονικά Ευγένιος.

Εκτός από το βαφτιστικό Ευγενία μπορούμε να ταυτίσουμε με το Ιωάννης και άλλα ονόματα, τα οποία εκ πρώτης όψεως φαίνονται διαφορετικής προελεύσεως. Το βαφτιστικό Αυγέρης, Αυγέρος, γυναικείο Αυγέρω, Αυγερώ επιδημεί στον ηπειροθεσσαλικό χώρο. Η σύζυγος του Αυγέρη ονομάζεται Αυγερινή. Το ανδρικό προς τιμήν μιας Αυγερινής είναι ο Αυγερινός⁵⁹. Συναντώνται επίσης στην ίδια περιοχή. Αντί να υποθέσουμε ότι μόνον στην συγκεκριμένη περιοχή οι άνθρωποι εμπνεύστηκαν από το ομόηχο αστέρι λόγω της λαμπρότητάς του⁶⁰, αρκεί να λάβουμε υπόψη μας ότι πρόκειται πιθανόν περί τροπής /n / > / r /, η οποία είναι πολύ συνηθισμένη στα αρβανίτικα⁶¹. Ο χώρος εξαπλώσεως του βαφτιστικού και επωνύμου συνηγορεί υπέρ μιας τέτοιας επιδράσεως. Ιδίας αρχής είναι και τα επώνυμα Αυγελής, Αυγουλής, Αυγουλήσης, Αυγουλίδης, στα οποία ο φθόγγος /n / > / l /.

Δεν γνωρίζω σε ποιο βαθμό το σχετικά σπάνιο βαφτιστικό Αυγή είναι

⁵⁸ Γενικότερα έχω την εντύπωση ότι σε πολλές περιπτώσεις βαφτιστικά με πρώτη συλλαβή το αρχαιοελληνικό *ευ*- αποτελούν μια μορφή εξευγενισμού και οφείλουν την ύπαρξή τους στο μέγιστο μέρος σε επεμβάσεις των γραφέων. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σε ονόματα που συναντώνται σχετικά συχνά σε κάποιες περιοχές, ενώ είναι ανύπαρκτα ή μαρτυρούνται μόνον σποραδικά σε άλλες, όπως Ευθαλία, Ευανθία, Ευθυμία, Ευαγγελία κλπ.

⁵⁹ Για περαιτέρω φωνητικές συμπτώσεις στη μορφή βλ. Ν. Ταχινοςλής, «Μορφές του Γεώργιος στο νομό Σερρών», *Ελληνικά* 47 (1997), σ. 120.

⁶⁰ Μπούτουρας, σ. 148.

⁶¹ Π.Α. Φουρικής, «Η εν τη Αττική ελληνοαλβανική διάλεκτος», *Αθηνά* 43 (1931), σ. 3 - 37, εδώ 27.

απλοποιημένη μορφή για μια Αυγέρω. Υποθέτω ότι αυτό συμβαίνει σ' ένα βαθμό⁶². Εφόσον δεχθούμε μια τέτοια εξέλιξη, μπορούμε με τροπή του συμπλέγματος /βγ/ > /δγ/ να ερμηνεύσουμε και τα επώνυμα Αυδής, Αυδίκος/Αβδίκος, Αυδούλης/Αβδούλης, Αυδούσης/Αβδούσης, Αυδανάς/Αβδανάς, Αβδελής, Αβδελάς, Αβδελέλης, το τοπωνύμιο Αβδέλλα, τα οποία διαφορετικά παραμένουν άνευ νοήματος.

Το βαφτιστικό Αγνή είναι συνηθισμένο όνομα μοναχών και υποθέτω πως δημιουργήθηκε από την αντίστοιχη παράσταση για την ψυχική και σωματική καθαρότητα που πρέπει να διέπει τη ζωή μιας μοναχής⁶³. Όμως αυτή η ερμηνεία δεν είναι κατά τη γνώμη μου ικανοποιητική για να εξηγήσουμε επαρκώς την έντονη παρουσία του ονόματος σε κάποιες περιοχές και την απουσία του από άλλες. Σε 89 γυναικεία βαφτιστικά από την περιοχή της Καστοριάς του 17ου και 18ου αιώνα 7 γυναίκες ονομάζονται Αγνή, σε 6.427 γυναικεία βαφτιστικά από τη Δυτική Μακεδονία το φέρουν 22 γυναίκες⁶⁴. Αντιθέτως σε 10.979 βαφτιστικά γυναικών από τον Πόντο του 19ου - 1913 το βαφτιστικό Αγνή απουσιάζει παντελώς.

Στη συλλογή μου από τα Δημοτολόγια το βαφτιστικό παρουσιάζεται επίσης με έντονες αποκλίσεις⁶⁵. Το φέρουν συνολικά 40 ντόπιες και 6 θρακιώτισσες, ενώ απουσιάζει από το μικρασιατικό χώρο. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι πρόκειται περί του καλογερικού ονόματος, το οποίο αποδόθηκε και σε λαϊκούς. Όμως στην περίπτωση αυτή θα περιμέναμε να είναι διαδεδομένο σ' ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Επειδή αυτό δεν συμβαίνει, αλλά το όνομα είναι χαρακτηριστικό μόνον του βορειοελλαδικού χώρου, και επειδή έχω παρατηρήσει ότι συνήθως τα καλογερικά ονόματα διαδίδονται ευρύτερα, όταν υπάρχουν στην περιοχή εν χρήσει ομόηχες μορφές λαϊκών βαφτιστικών, σκέφτομαι μήπως με το γνωστό και οικείο Αγνή ταυτίστηκαν και ονόματα διαφορετικής προελεύσεως.

Στο προσωπικό μου αρχείο των βαφτιστικών και επωνύμων μαρτυρείται και το σπάνιο όνομα Αγανή. Στα Δημοτολόγια το φέρει 1 ντόπια, η οποία έζησε στην Τερπνή της επαρχίας Νιγρίτας, 1 ντόπια, η οποία μετοίκησε στην Τερπνή από την Νιγρίτα⁶⁶, και 1 θρακιώτισσα⁶⁷. Είναι γνωστό επίσης από το Σουφλί, όπου σύμφωνα με το μελετητή το έφεραν μέτοικοι από τον ηπειροθεσσαλικό χώρο⁶⁸. Στη Νιγρίτα έζησε και η Ευγενία, έτσι η επίσημα καταγεγραμμένη

⁶² Βλ. επίσης Ταχισοσλής, *όπ.π.*, σ. 120.

⁶³ Βλ. και Μπούτουρα, σ. 53.

⁶⁴ Χατζηϊωάννου, *όπ.π.*, υποσημ. 11, σ. 270.

⁶⁵ Για την εν λόγω συλλογή βλ. ανωτέρω υποσημ. 1, σ. 16 κ.ε.

⁶⁶ Η Αγανή (1886), σύζυγος Αθαν. Παπαγεωργίου, το γένος Χρ. Μπαλτά, και η Αγανή (1890), σύζυγος Γεωρ. Νταγκούλη, το γένος Ευαγγ. Θεοδωρούδη, η οποία μετοίκησε στην Τερπνή από τη Νιγρίτα.

⁶⁷ Η Αγανή (1911) Λαχτάρα κατάγονταν από το Σουφλί.

⁶⁸ Κ.Γ. Κουρτιδής, «Περί καταγωγής των Σουφλιωτών», *Αρχείον Θρακικού Λαογραφικού και*

μορφή στο Δημοτολόγιο του 1923, μητέρα του Αποστόλου (1880) Αυγένου, η οποία στην καθημερινή επικοινωνία ήταν γνωστή ως Αγανή. Επειδή οι ντόπιες που έζησαν στην Τερπνή ήταν γνωστές στην καθημερινή επικοινωνία ως Αγνή⁶⁹, σκέφτομαι μήπως, εν μέρει τουλάχιστον, το βαφτιστικό Αγνή < Αγ(α)νή με έκπτωση του ατόνου /a/.

Φαίνεται πως ο τύπος ήταν ευρύτερα διαδεδομένος, αφού μαρτυρούνται και τα επώνυμα Αγανέογλου, Αγανίδης, Αγανάκης, Αγανάνης. Επειδή περαιτέρω βρίσκω και βαφτιστικά Γάνος⁷⁰, Γάνα⁷¹, Γάνω⁷², Γάνου⁷³, επώνυμα Γάνας, Γάνης, Γάνος, Γανάκης, Γαναδάκης, Γανάτος, υποθέτω ότι το /a/ στην μορφή Αγανή είναι προθετικό και ο τύπος είναι ό,τι απέμεινε από μια μορφή Γιωρ-γάνα < Γεωργία, η οποία συναντάται επίσης στον ηπειροθεσσαλικό χώρο⁷⁴. Ομόηχα με την Γιωργάνα είναι οι ολοφάνερα εξευγενισμένες μορφές Γεωργάνας, Γεωργάνης, Γεωργάνος, Γεωργανές, Γεωργανάκης, Γεωργανούδης, οι οποίες μαρτυρούνται ως επώνυμα. Η ίδια εξέλιξη είναι δυνατόν να συνέβη επίσης και σε μια μορφή Γιάννα < Ιωάννα, (Στερ)γιάννα⁷⁵, στις οποίες αποβλήθηκε η ουράνωση, αφού μαρτυρείται το βαφτιστικό Αγιαννή⁷⁶, τα επώνυμα Αγιάνης, Αγιαννίδης, Αγιάνογλου, Αγιάντσης.

Το βαφτιστικό Ανανίας είναι σχετικά σπάνιο. Στη συλλογή μου από τα Δημοτολόγια μαρτυρείται κυρίως από το μικρασιατικό χώρο. Το φέρουν 13 μικρασιάτες και 11 πόντιοι. Μόνον 1 ντόπιος και 1 θρακιώτης ονομάζονται Ανανίας. Ως επώνυμο με τη μορφή Ανανίας, Ανανιάδης συναντάται μόνον στον μικρασιατικό χώρο. Υπάρχει βέβαια ο ομώνυμος προφήτης από τη θρησκευτική παράδοση, όμως η απουσία του από μια περιοχή σε αντίθεση με την έστω και περιορισμένη διάδοσή του στο μικρασιατικό χώρο με οδηγεί στη σκέψη μήπως, εν μέρει τουλάχιστον, πρόκειται για το βαφτιστικό Νάνος < Αθανάσιος, Ιωάννης, πρβ. επώνυμα Νανάκος, Νανέλης, Νανιόπουλος, Νιάνιας, στο οποίο αναπτύχθηκε προθετικό /a/. Σημειωτέον ότι το βαφτιστικό Ανανίας μαρτυρείται και με τη μορφή Νανιάς⁷⁷.

Γλωσσολογικού Θησαυρού, 10 (1943 - 1944), σ. 224.

⁶⁹ Ν. Πασχαλούδης, *Τα Τερπνιώτικα και τα Νιγηρινά*, Σέρρες 2000, σ. 377.

⁷⁰ Π. Στάθη, «Το ανέκδοτο Οδοιπορικό του Χρύσανθου Νοταρά», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 1 (1984), σ. 158. Από την Ανατ. Θράκη.

⁷¹ Κ. Σπανός, «Το κατάστιχο 219 της Ολυμπιώτισσας», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 29 (1996), σ. 152.

⁷² Κ. Σπανός, «Οι θεσσαλικοί οικισμοί και τα ονόματα...», όπ. π., υποσημ. 48, σ. 128.

⁷³ Κ. Σπανός, «Οι θεσσαλικοί οικισμοί και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην πρόθεση 421 του Μεγ. Μετεώρου, 1592/93 - 19ος αι.», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 34 (1998), σ. 67.

⁷⁴ Βλ. λ.χ. Κ. Σπανός, «Τυρναβίτικα ονόματα του 18ου αιώνα», *Ονόματα* 13 (1989/90), σ. 252 - 59, όπου σε 606 βαφτιστικά γυναικών οι 15 ονομάζονται Γεωργάνα, 1 Γεργάνα.

⁷⁵ Η μορφή Γιάννα < Στερ-γιάννα συνηθιζόταν στους Βλάχους του νομού Σερρών.

⁷⁶ Το όνομα έφερε η Αγιαννή (1877), σύζυγος Κων. Ιατρού, η οποία έζησε στην Κάργιαννη του Παγγαίου. Μου είναι άγνωστο από αλλού.

⁷⁷ Μπούτουρας, σ. 50.

Επειδή το όνομα Νάνος το συναντούμε πολύ σπάνια για μια μορφή των αγαπητών βαφτιστικών Αθανάσιος, Ιωάννης, υποθέτω ότι αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το μέγιστο μέρος του βαφτιστικού εξελίχθηκε περαιτέρω σε Μάνος, καθώς ο /n/ βρέθηκε σε δύο γειτονικές συλλαβές, /n/ - /n/ > /m/ - /n/. Αυτή κατόπιν ταυτίστηκε λόγω φωνητικής συγγένειας με το Εμμανουήλ και συνετέλεσε στην ευρεία διάδοση του ονόματος.

Το βαφτιστικό και επώνυμο Ακριβός, Ακριβή, το οποίο εντάσσεται στην κατηγορία των ευχετικών⁷⁸, είναι χαρακτηριστικό του ηπειροθεσσαλικού χώρου και διαδεδομένο μέχρι την Ανατολική Θράκη. Περαιτέρω το βρίσκω στην Πελοπόννησο. Στη συλλογή μου από τα Δημοτολόγια το φέρουν 6 ντόπιοι, 9 ντόπιες (Ακριβή,4, Ακρίβω,5), 12 θρακιώτισσες (Ακριβή,8, Ακρίβω,3, Ακρίβου,1) και 1 μικρασιάτισσα, 1 θρακιώτης ονομάζεται Ακρίβας, συνολικά 29 άνδρες και γυναίκες, αριθμός πολύ μικρός σε ένα σύνολο 223.841 βαφτιστικών, αν τον συγκρίνουμε με μία πρόθεση από τον ηπειροθεσσαλικό χώρο, όπου σε 1.751 ανδρικά βαφτιστικά οι 23 άνδρες ονομάζονται Ακριβός⁷⁹.

Επειδή είναι παράδοξο αποκλειστικά και μόνον σε κάποια περιοχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να ονοματοδότησαν οι άνθρωποι ορμώμενοι από την ευχή που υποδηλώνει το όνομα, ενώ δεν το έκαναν σε άλλες, αναζητώ την πηγή της δημιουργίας του τύπου σε κάποιο αγαπητό βαφτιστικό, το οποίο, λόγω ιδιαίτερου γλωσσικού περιβάλλοντος, σε κάποιο στάδιο της εξελίξεως απομακρύνθηκε φωνητικά πάρα πολύ, κατήντησε άνευ νοήματος και ταυτίστηκε, πιθανόν κατά την αλλαγή γλωσσικού περιβάλλοντος, με μια έννοια που βρέθηκε φωνητικά κοντά.

Εκτός από τις μορφές Ακριβός, Ακρίβας, Ακριβάκης, Ακριβόπουλος κ.λπ., οι οποίες μαρτυρούνται ως επώνυμα στον ευρύτερο βορειοελλαδικό χώρο, συναντώνται επίσης ως επώνυμα και οι τύποι Κρίβας, Κρίβος, Κριβέρης, Κριβάσης, Κριβέντης, Κρεβούρης, Κρυβέρης. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι πρόκειται για παράλληλους τύπους με αποβολή του αρκτικού /a/. Αυτό δεν αποκλείεται βέβαια, όμως δεν είναι απαραίτητο. Επειδή το βαφτιστικό συναντάται πολύ συχνά και με τη μορφή Ακρίβος, γυναικείο Ακρίβω⁸⁰, θεωρώ τον τύπο δίχως προθετικό /a/ ως προγενέστερο και υποθέτω μια περαιτέρω τροπή

⁷⁸ Μπούτουρας, σ. 160.

⁷⁹ Κ. Σπανός, «Η ανέκδοτη πρόθεση 39 της μονής Δούσικου (16ος - 17ος)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 20 (1991), σ. 45.

⁸⁰ Βλ. λ.χ. Κ. Σπανός, «Η ανέκδοτη πρόθεση 291 της μονής Βαρλαάμ (18ος αιώνας)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 17 (1990), σ. 49-76, όπου σε 944 βαφτιστικά 11 άνδρες φέρουν το βαφτιστικό Ακρίβος, κανείς Ακριβός, επίσης Κ. Σπανός, «Τα ονόματα των Λαρισαίων σερτζήδων και τακιατζήδων (1714-1777) στον κώδικα 8 του Αγίου Στεφάνου Μετεώρων», *Πρακτικά Γ' Συνεδρίου Λαρισαϊκών Σπουδών*, Λάρισα 1997, σ. 177-194, όπου σε 578 γυναικεία βαφτιστικά από τον 18ο αιώνα 3 γυναίκες ονομάζονται Ακρίβω, 1 Ακρίβου, καμία Ακριβή.

/γ/ > /β/ με παράλληλη μετακίνηση και του /τ/⁸¹. Ο αποκαταστημένος τύπος μαρτυρείται ως επώνυμο με τη μορφή Κύργος, Κύργιος, Κύργιας, Κύργαινας, Κύργινας, Κύριας, Κύριος, η οποία είναι κατά τη γνώμη μου παράλληλη της Κίρος, Γκίρος < Γεώργιος, πρβ. Κώτας - Κώτιας, Μήτος - Μήτιος.

Εφόσον λάβουμε υπόψη μια τέτοια εξέλιξη γίνονται κατανοητά και τα επώνυμα Κύρδας, Κύρδης, Κύρδιος. Δημιουργήθηκαν με τροπή /γ/ > /δ/. Για τα επώνυμα Κιβράκης, Κιβρίκης, Κοβράκης, Καβράκης, Καβράκος δεν χρειάζεται απαραίτητα να καταφύγουμε στην τουρκική λέξη *kavruk* (= που δεν αναπτύχθηκε σωστά, ραχιτικός)⁸², αλλά να υποθέσουμε μετακίνηση του /τ/ στη μορφή (Α)κριβάκης. Με μετακίνηση του /τ/ σε διαφορετική θέση δημιουργήθηκαν τα βαφτιστικά Κύρβος⁸³, Καρβούνης⁸⁴, Καρβουνίχης⁸⁵, τα επώνυμα Κύρβας, Κουρβέλης, Κουρβέσης κ.λπ.

Ποικιλοτρόπως είναι καταγεγραμμένα και ταυτίζονται τα βαφτιστικά Αμη(οι)ράς, Αμη(οι)ρέλης, Αμη(οι)ρούδης, Αμήρισσα, Αμηρισσώ, Αμηρισσούδα, Αμέρισσα, Αμερισσούλα, Αμοίριτζα⁸⁶. Πολύ πιο διαδεδομένα είναι επώνυμα της μορφής Αμηράς, Αμηραλής, Αμηρίδης, Αμοιράνης, Αμοιράδης, Αμοιραλής, Αμεραλής, Αμερίδης κ.λπ.

Για να αντιληφθούμε την πηγή της δημιουργίας και αυτών των ονομάτων νομίζουμε ότι δεν είναι απαραίτητο να καταφύγουμε στην εύκολη λύση της επικλήσεως ομοίχων λέξεων ή αξιωμάτων από την μεσαιωνική και λοιπή παράδοση, που μας υποβάλλει η εκάστοτε ορθογραφία, αλλά πρωτίστως να ελέγξουμε τις φωνητικές συμπτώσεις.

Μια μορφή του πολύ αγαπητού βαφτιστικού Δημήτριος στην καθημερινή επικοινωνία είναι και η Μήτος. Σ' αυτήν εξέπεσε η πρώτη συλλαβή του ονόματος και ο φθόγγος /τ/, Δημήτριος > Μήτρος > Μήτος. Αν υποθέσουμε, κάτι που αποτελεί κανόνα σε πολύ αγαπητά βαφτιστικά, ότι σε μια παράλληλη εξέλιξη αντί του /τ/ εξέπεσε ο /τ/ στην μορφή Μήτρος, απομένει μια Μήρος, η οποία όχι μόνον έχει απομακρυνθεί πάρα πολύ φωνητικά από την πηγή της δημιουργίας, αλλά και πλησίασε φωνητικά την νεοελληνική λέξη *μοίρα*, το άγιον *μόρον*, σε σλαβόφωνο ή δίγλωσσο περιβάλλον τη λέξη *mir* (= ειρήνη)⁸⁷.

⁸¹ Γ. Ν. Χατζηδάκης, *Γλωσσολογικά Έραευναι*, τόμ. Β', Αθήνα 1977, σ. 200.

⁸² Στο σερραϊκό ιδίωμα η λέξη χρησιμοποιούνταν υποτιμητικά για ένα πρόσωπο με τη μορφή *καβράκ'ς*, *καβράτκο*.

⁸³ Στάθη, όπ. π., υποσημ. 32, σ. 158. Από την Ανατ. Θράκη.

⁸⁴ Κ. Σπανός, όπ. π., σημ. 35, σ. 62.

⁸⁵ Μπούτουρας, σ. 172.

⁸⁶ Τ. Γριτσόπουλος, «Βαπτιστικά ονόματα εκ Πελοποννήσου των χρόνων της Τουρκοκρατίας», *Λαογραφία* 16 (1956-7), σ. 374.

⁸⁷ J. Zaimov, *Bálgarski Imennik*, Σόφια 1988, σ. 154, ο οποίος ταυτίζει ποικιλοτρόπως τα πολυάριθμα βαφτιστικά της συλλογής του. Ένα μεγάλο μέρος, κατά τη γνώμη μου το μέγιστο, ανήκει αναμφιβόλως στο βαφτιστικό Δημήτριος, το οποίο είναι επίσης πολύ αγαπητό στη βουλγαρική.

Μαρτυρούνται ως βαφτιστικά και επώνυμα οι Μείρους⁸⁸, Μήρος⁸⁹, Μοίρας, Μοίρης, Μοίρος, Μοιρούλης, Μοιρόπουλος, Μύρον, Μυρίδης, Καλο-μοίρα⁹⁰ κλπ. Με ανάπτυξη προθετικού /a/ εξελίχθηκαν περαιτέρω και προσαρμόστηκαν ορθογραφικά ποικιλοτρόπως, ανάλογα και με την παιδεία του εκάστοτε γραφέα.

Δεν γνωρίζω αν η μορφή Ακρίτας, την οποία βρίσκω ως βαφτιστικό και επώνυμο στο μικρασιατικό χώρο και την Κύπρο, ανήκει στην παλιότερη παράδοση ή είναι δημιούργημα του 19ου αιώνα κατά την αναβίωση της παιδείας. Εφόσον ανήκει στην παλιότερη παράδοση, πιστεύω ότι πρόκειται πιο πολύ για μια εξέλιξη του βαφτιστικού Χρίστος > Κρίτος⁹¹, Κριτής⁹², στο οποίο αναπτύχθηκε προθετικό /a/. Θεωρώ απίθανο ότι μόνον σε μια περιοχή του ελληνισμού έδωσαν οι άνθρωποι κατά την Τουρκοκρατία στα παιδιά τους αυτό το όνομα, για να τιμήσουν τους μυθικούς ακρίτες από την μεσαιωνική παράδοση.

Φαίνεται πως η ανάπτυξη /a/ σε μορφές της καθημερινής επικοινωνίας συνετέλεσε και στην διάδοση ξενικών ονομάτων, τα οποία εισήχθησαν στη νεοελληνική κοινωνία για ποικίλους λόγους. Στη συλλογή μου από τα Δημοτολόγια εμφανίζεται από τα μέσα περίπου του 19ου αιώνα το γυναικείο βαφτιστικό Αμαλία. Το όνομα έγινε γνωστό από τη σύζυγο του Όθωνα, πρώτου βασιλιά του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Το φέρουν 124 ντόπιες, 5 βλάχες, 29 θρακιώτισσες, 33 μικρασιάτισσες και 7 πόντιες. Επειδή αντιθέτως Όθων ονομάζονται μόνον 2 θρακιώτες και 1 μικρασιάτης, υποθέτω ότι η διάδοση του βαφτιστικού Αμαλία διευκολύνθηκε κυρίως από προϋπάρχουσες μορφές της καθημερινής επικοινωνίας, όπως Μαλιώ, Μαλίτσιο, Μαλιώγκα, Μαλιούσα < Μαρία⁹³, οι οποίες με την ανάπτυξη της παιδείας εξευγενίστηκαν και στην επίσημη καταγραφή καταχωρήθηκαν με το φωνητικά κοντά ευρισκόμενο όνομα της βασίλισσας.

⁸⁸ Χατζηϊωάννου, όπ. π., υποσημ. 11, σ. 303.

⁸⁹ Κ. Σπανός, «Τα χωριά του Δομοκού και τα ονόματα των αφιερωτών τους στην α' γραφή της πρόθεσης της Ρεντίνας γύρω στα 1640», *Χρονικά της επαρχίας Δομοκού* 7 (1996), σ. 22.

⁹⁰ Το βαφτιστικό είναι χαρακτηριστικό αρβανίτικο.

⁹¹ Κ. Σπανός, όπ. π., υποσημ. 47, σ. 45. Κ. Σπανός, όπ. π., υποσημ. 34, σ. 120. Κ. Σπανός, όπ. π., υποσημ. 35, σ. 62.

⁹² Μπούτουρας, σ. 111, Χατζηϊωάννου, όπ. π., υποσημ. 11, σ. 295.

⁹³ Από την προσωπική μου συλλογή των βαφτιστικών από το νομό Σερρών. Τους τύπους Μαλιώ και Μαλίτσιο ταυτίζει με όνομα της Παρθένου και ο Μπούτουρας, σ. 76.